

Початкові (народні), середні та професійні школи мали бути «зorganizовані зокрема для всіх трьох головних народностей, а науку в тих школах маєтсья подавати у рідній мові більшості учеників». Щодо вищої школи – університетів та інших – то «вони є для всіх доступні..., а їх устрій уладжують осібні закони».

Отже, конституційне законодавство Західно-Української Народної Республіки було глибоко демократичним, справедливим, гуманним. Пізніші звинувачення ЗУНР у «буржуазному націоналізмі», «антинародності», «антидемократичності», що їх щедро висували комуністично-більшовицькі ідеологи та політики, були абсолютно необ'єктивними, безпідставними, сфальшованими.



ВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ЦЕРКВИ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

ТКАЧУК Тетяна Сергіївна,

*магістрант першого року навчання
юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Релігія в житті українського народу по праву вважається одним з головних чинників етногенезу, формування ментальності, національної самосвідомості та надзвичайно потужним регулятором суспільних відносин, який історично мав вагомий вплив на функціонування держави і правової системи. Історія українського державотворення містить важливу сторінку, яку вже усталено називають добою Української Центральної Ради. У цей час відбувалося становлення певної моделі відносин держави і церкви як одного з наріжних каменів нашої державності. Історичний досвід цього процесу і ролі церкви в суспільстві має велике значення в наш час.

Історія взаємовідносин між державою та Церквою нараховує вже не одну тисячу років і тягнеться ще від появи цих понять. Судячи з висновків переважної більшості дослідників, первинним у розвитку була така поява релігії (системи вірувань), а вже потім маємо виникнення держави як форми організації суспільного життя, системи соціального управління, що забезпечує цілісність суспільства, його нормальне, стабільне функціонування. Яскравим підтвердженням укоріненості в суспільній свідомості думки про первинність саме релігії є хоча б теократична теорія походження держави (представники – богослови та філософи Аврелій Августин і Фома Аквінський). Як засвідчують дані археології й антропології, перші релігійні уявлення людини склалися у верхньому палеоліті приблизно 40-20 тисяч років до н. е., коли жили люди сучасного антропологічного типу (кроманьйонці). Окремим періодом в історії релігії були часи додержавного суспільства, за яких вірування відіграли надзвичайно важливу роль в організації суспільної влади [1, с. 54; 2].

Українська Центральна Рада розпочала свою діяльність в умовах високого національного піднесення українців, яке знайшло своє відображення і у процесах українізації освіти, створення українських військових підрозділів, а також у творенні самостійної православної церкви в Україні. Центральна Рада у своїй політиці не могла залишити поза увагою настрої і побажання населення, тому питання релігійного життя в Україні займа-

ли важливе місце у її політиці.

Станом на 1914 р. в Україні діяло 8606 парафій, які обслуговували 32246 священників. На території 9 губерній налічувався 131 монастир, де проживали 4691 чернець та 10331 послушник. Окрім того, релігійні потреби населення задовольняли 3174 уніатські церкви та 79 монастирів УГКЦ [3; с. 36].

Українська Центральна Рада, що постала як загальногромадянське об'єднання, а пізніше перетворилася на вищий державний орган, який очолив національно-визвольний рух у новітній історії України, по суті, була об'єднанням політичних партій і громадських організацій. Тому, щоб зрозуміти основи церковної політики, що проводилася в Україні упродовж 14 місяців існування Центральної Ради, необхідно спершу дослідити погляди на це питання окремих тогочасних українських партій.

Українське духовенство вітало Центральну Раду, прагнучи до співпраці з нею на ниві національно-державного відродження. Так, Київське духовенство обрало делегацію до УЦР у складі священників А. Ходзицького, Г. Чернявського та протоієрея М. Шараєвського з проханням допустити її на збори Ради з правом голосу. Збори УЦР прийняли пропозицію київських пастирів. Під час роботи Українського Національного Конгресу в президії засідав представник українського духовенства О. Погорілко, а до почесної президії було обрано єпископа Д. Уманського [3; с. 36]. Варто зазначити, що дві основні партії, що мали найбільший вплив на тогочасне українське політичне життя, – соціалісти-революціонери та соціал-демократи, – не дуже переймалися церковними проблемами. Вони в своїх програмах говорили про потребу відокремлення Церкви від держави та школи, підтримували націоналізацію церковних і монастирських земель, вважали релігію особистою справою кожного [4; с. 41]. Ситуацію ускладнювало те, що переважна більшість єпископату України були росіянами за походженням. Українізація церковного життя відбувалася в ході підготовки до Собору православної церкви, який було заплановано провести 28 грудня 1917 року. Скликано Всеукраїнську православну церковну раду. Однак через захоплення Києва більшовиками засідання собору було перенесене на січень 1918 року.

Центральна рада вирішувала різноманітні питання пов'язані з релігійним життям. Наприклад, 10 березня 1917 р. на її засіданні прийнято ухвалу про те, щоб надіслати Тимчасовому урядові телеграму про «визволення митрополита Галицького і кардинала папського Шептицького». У березневому зверненні УЦР «До українського народу» йшлося про необхідність вживання української мови священнослужителями [3; с. 37].

Незважаючи на те, що діячі Церковної Ради не пішли на створення окремого секретаріату церковних справ на чолі з І. Огієнком, в структурі секретаріату внутрішніх справ засновано департамент духовних справ на чолі з О. Карпінським. Однак цей підрозділ не зміг реально вплинути на релігійне життя держави. Йому так і не вдалося виробити єдину церковну політику держави. Вона у цей час залишала за собою право вимагати від Церкви українізації та підштовхувала її до автокефалії. Робота департаменту мала поточний характер і дещо автономний від влади в цілому. Однак, попри те, що департамент намагався відігравати роль посередника між державою і церквою, ставлення до нього діячів УЦР та єпископату мінімізували результати його діяльності, зводячи її до вирішення матеріальних питань.

Відзначимо, що рух за автокефалію православної церкви в Україні був тісно пов'язаний з національним рухом, ставши його невід'ємною частиною. Вже у квітні-травні 1917 року у містах України відбувалися єпархіальні з'їзди духовенства і вірян, одні з перших – у Києві, Житомирі, Кам'янці-Подільському. В останньому з названих міст він

проходив з 18 по 23 квітня 1917 року. Подільський єпархіальний з'їзд відбувся під головуванням єпископів Подільського і Брацлавського Митрофана (Афонського) і Вінницького Давида (Качахідзе) [3, с. 68]. З'їзд ухвалив резолюцію «Про ставлення Православної Церкви Подільської до моменту, що переживаємо», в якій констатовалося, що «старий віджилий монархічний лад усім православним Поділлям одностайно засуджений». Вітаючи новий лад, делегати висловили готовність віддати усі сили на улаштування нового життя на засадах братерства, рівності і свободи у рідній Україні та усій Росії [4, с. 37].

На єпархіальних з'їздах приймали рішення змістити з посади того чи іншого архієрея. Волинський єпархіальний з'їзд, який також відбувся наприкінці квітня 1917 р. у Житомирі стоїть у цьому відношенні окремо. Мається на увазі той виключний факт, що незважаючи на проросійські погляди архієпископа Волинського і Житомирського Євлогія (Георгієвського) його не вдалося змістити, адже він користувався великим авторитетом серед вірян, які його підтримали. Зокрема, газета «Вільне слово», висвітлюючи рішення Полтавського єпархіального з'їзду Духовенств і мирян у статті «Про українізацію церкви», писала: «Українізація церкви – насущна потреба оновленої та вільної України». У рішенні з'їзду, що відбувався в Полтаві з 5 по 8 травня 1917 р., зазначалося, що українізація церкви повинна проходити в таких формах: «У вільній Україні мусить бути вільна автокефальна церква. Слід негайно припинити практику призначення на посади єпископів в українські єпархії великоросіян. Служба Божа в Українській Церкві повинна правитись українською мовою. Утворити національну духовну школу. Духовна школа за 3-4 роки мусить бути українізована цілком із правом забезпечення нацменшостей» [5, с. 1-2].

Хоча у середовищі православного духовенства України продовжували існувати діаметрально протилежні погляди, чи потрібна самостійна українська Церква, проте прихильників цього було більше. Свідченням підтримки цієї позиції стало рішення, прийняте делегатами Третього українського військового з'їзду, який відбувся наприкінці жовтня 1917 року. На ньому була проголошена вимога автокефалії української Церкви і необхідність її українізації, створено організаційний комітет у складі 30 осіб для вирішення цих питань. Члени цього комітету створили Братство Воскресіння Христа, яке виступало за скликання Українського Собору і проголошення автокефалії. Завдяки їхній послідовній діяльності 23 листопада 1917 р. створено Тимчасову Всеукраїнську Православну Раду, покликану провести підготовку Собору. До складу Ради увійшли протоієреї В. Липківський, М. Шараєвський, священники П. Погорілко, П. Тарнавський, диякон П. Корсунський та інші – загалом близько 60 осіб. Члени Тимчасової Всеукраїнської Православної Ради склали відозву до українського народу, в якій обґрунтовувалася необхідність термінового скликання Українського Собору і проголошення автокефалії. Всеукраїнський Церковний Собор почав свою роботу 7 січня 1918 року. Тоді ж відбулася перша сесія, а друга – уже в період правління Павла Скоропадського.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід зробити висновок, що у часи Української Центральної Ради було зроблено важливі кроки до створення самостійної Церкви в Україні. Однак Центральна Рада та її виконавчий орган - Генеральний Секретаріат - не приділяли церковним питанням належної уваги. Керівництво української влади виявило інтерес до церковного руху настільки, наскільки він збігався з їхніми уявленнями про реформування українського суспільства. На законодавчому рівні так і не був жодного разу окреслений правовий статус Церкви, її інституційна організація, окрім гарантування права громадян на свободу совісті та відокремлення Церкви від держави і школи, що стало великим прорахунком української влади у справі популяризації української ідеї серед широких мас. Діячі Центральної Ради так і не зуміли зрозуміти цінності потужного

впливу Церкви на уми народних мас, ентузіазму національно свідомої частини православних ієрархів і використати церковну організацію для популяризації української національної ідеї у справі зміцнення молодого державності.

Список використаних джерел:

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. /А.В. Грубінко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 656 с.
2. Дорошенко Ю. Державно-церковні відносини за часів Української держави 1917-1920 років /Ю. Дорошенко / Віртуальна Русь. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruthenia.info/txt/doroshenkyu/derzh.html>
3. Реєнт О. Нариси історії Української революції / О. Реєнт // Історія України. – серпень 2000. – № 29-32. – 80 с.
4. Українські політичні партії кінця ХІХ – початку ХХ ст. Програмові і довідкові матеріали. – К., 1997. – 180 с.
5. Про українізацію церкви // Вільне слово (Полтава). – 1917. – 16 грудня.



СТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ У ПОЛЬСЬКОМУ ГЕНЕРАЛЬНОМУ ГУБЕРНАТОРСТВІ

ТРЕПАК Леся Михайлівна,
*здобувач кафедри історії держави, права
та політико-правових учень Львівського
національного університету ім. І. Франка*

Друга світова війна розпочалася 1 вересня 1939 р. нападом Гітлерівської Німеччини на Польщу. Передумовою початку війни стало підписання 23 серпня 1939 р. радянсько-німецького договору про ненапад, що отримав назву пакту Молотова-Рібентропа та таємним протоколом, що передбачав розподіл сфер впливу у Центрально-Східній Європі між сталінським Радянським Союзом та Гітлерівською Німеччиною. Незважаючи на героїчний опір польської армії, в складі якої перебувало біля 200 тисяч українців, німецькі війська просувалися у глибину територій Другої Речі Посполитої. Уже 3 вересня 1939 р. німецький посол в Москві нагадав про взяті зобов'язання щодо захоплення земель передбачених радянсько-німецьким договором. Москва інформувала Берлін 14 вересня 1939 р., що займе територію етнічних українських та білоруських земель згідно таємного протоколу до пакту Молотова-Рібентропа, лише після падіння Варшави. Це викликало обурення у німецького уряду і 17 вересня Радянського Союзу війська перейшли польсько-радянський кордон не зустрічаючи значного опору. Польському послу в Москві 17 вересня була вручена нота в якій говорилось, що Польська держава фактично перестала існувати «і радянський уряд змушений взяти під захист території Західної України та Західної Білорусії». Після чого 17 вересня 1939 р. польський уряд і командування польської армії перетнули у районі Коломиї та Снятина кордон з Румунією де були інтерновані. Командувач польської армії Е.Ридз-Смігли оголосив по радіо наказ «з радянськими військами у бої не вступати».